

Toufar neoslovuje jen katolíky

Když před čtyřmi lety vyšla kniha MILOŠE DOLEŽALA *Jako bychom dnes zemřít měli*, věnovaná životnímu příběhu P. Josefa Toufara, vypadalo to, že už k ní není co dodat. Nyní se však na knihkupeckých pultech objevuje její volné pokračování nazvané *Krok do tmavé noci*.

Co se stalo, že ses pustil do psaní další knihy se stejným námětem?

Málokdo asi čekal, že první kniha vyvolá tak mocnou vlnu zájmu o osud číhošťského mučedníka. Snad to nebude znít troufale, ale jako by mu vrátila hlas a zpřítomnila ho jako živou postavu. Nejvíce mě ale těší, že Toufarovo svědectví oslovuje nejen katolíky, nýbrž i nevěřící, lidi mimo církve či příslušníky jiných denominací. Kniha podnítila také mnohé tvůrce – výtvarníky, literáty, divadelníky a hudebníky – ke vzniku řady uměleckých děl, pochopitelně rozličné úrovně. A pokud jde o novou knihu, nejprve jsem zamýšlel vydat jen rozšířené vydání původní publikace, ale během posledních tří let mě při pátrání po Toufarových „stopách“ potkalo ještě několik velice zvláštních okolností, a tak musela vzniknout kniha úplně nová a svěžetá.

Jaké byly ty zvláštní okolnosti?

Jednak šlo o nález části Toufarovy písemné pozůstalosti na půdě číhošťské fary. Dále to byl objev jeho knihovny v Arnolci a pak i nález a identifikace estébáckého filmu, kde je P. Toufar zachycen den před smrtí. Přihlásila se také řada pamětníků se zajímavými svědectvími a důležitá byla i příprava a vlastní exhumace jeho ostatků na ďáblickém hřbitově, jejich zkoumání a slavnostní uložení v Číhošti. Součástí nové knihy jsou též zprávy archeologa, antropologů z Národního muzea a soudního lékaře o celém tomto procesu.

V čem se tedy nová kniha liší od té předchozí?

Především není rozvržena jako souvislý příběh, ale tvoří ji čtrnáct kapitol, v nichž pohlížím na Josefa Toufara z různých stran, skrze zajímavé události, předměty a fenomény. Samostatnou kapitolu věnuji Toufarovu mučitelu – estébák Máchovi. A v neposlední řadě bylo pro mě při přípravě této knihy důležité i to, že jsem se dostal na místa spojená s posledními dny P. Toufara a mohl tyto prostory do sebe vstřebat. Ve Valdicích se mi pomocí dokumentů podařilo identifikovat celou, v níž byl mučen, a také určit jeho úmrtí pokoj v Praze.

Jak došlo k nálezu písemností na číhošťské fare?

To by vydalo na samostatnou povídku! Pozoruhodné bylo, že se to stalo jen pár dnů po nalezení Toufarových ostatků. Jako by to byly nějaké spojené „nádobý“. Jeden ze starých farníků, pan Ptáčník, si vzpomněl, že když v osmdesátých letech opravovali střechu číhošťské fary, objevili na půdě bednu s písemnostmi, ale když uviděli Toufarovo jméno, zalekli se a písemnosti strčili pod podlahu a zatloukli prkny. Zvláštní je, že s tím přišel až teď a že o tom nevěděl nikdo z duchovních, kteří v Číhošti poslední tři desetiletí let působili.

Přestože jsem byl k vyprávění pana Ptáčníka skeptický, požádal jsem kamaráda z Číhoště, aby mi pomohl se svícením a odklápěním prken na půdě. Stále jsme ale nic nenacházeli. Ve chvíli, kdy už jsme to chtěli vzdát a prkna začali vracet na místa, všiml jsem si za jedním trámem malého kousku papíru. Vytáhl jsem ho a objevil na něm Toufarův podpis. Po důkladném prohledání jsme za trámem našli – sice v dosti špatném stavu, ale v zajímavé pestrosti – řadu písemností: Toufarův zápisník, kopie dopisů, všelijaké jeho náčrtky a poznámky. Jde o nesmírně cenný soubor písemností popisující Toufarovo číhošťské působení. Mimochoodem: pan Ptáčník krátce nato zemřel.

Podařilo se ti objevit nějaké nové, i pro tebe dosud skryté stránky Toufarova příběhu?

V jedné kapitole se podrobně věnuji P. Toufarovi coby pedagogovi – jeho vyučovací metodám, přístupu k žákům a schopnosti zaujmout i ty největší školní lotry. Jinde si všímám jeho



„Někdy se sám sebe ptám, proč si P. Toufar vybral za životopisce zrovna mě,“ říká v rozhovoru Miloš Doležal.

Snímek Ondřej Němec

humoru, smíchu a veselé otevřenosti a současně pečlivosti a schopnosti vést složitě finanční účty. Nebo jeho sadaření, péči o ovocné stromy i vztahu ke zvířatům. Další kapitola je sestavena z Toufarových dosud neznámých dopisů z přelomu let 1949 a 1950, kde popisuje události spojené s tajným pohybem křížku, což umožňuje nový vhled do jeho vlastního přemítání a také do toho, jak se jeho „čtení“ této události postupně posouvalo. Jasně zde píše: „My to zatím za zázrak neprohlašujeme, ale všichni v tom vidí nějaký nadpřirozený úkaz, který se přirozeným způsobem nemůže vysvětlit.“

Pro leckoho bude asi zajímavé i vyprávění o různých předmětech, které měl P. Josef Toufar u sebe v době svého zatčení. Jaký byl jejich „posmrtný“ osud?

Byly součástí Toufarova „spisu“ v Archivu Ministerstva vnitra. Nikdo však těm papírkům nevěnoval pozornost, neboť pro mnohé badatele to asi nebylo zajímavé. Jenže opak je pravdou. I vydal jsem se po stopách jednotlivých zabavených věcí či adres a vyčetl z nich konkrétní příběhy. A poměrně detailně se tak daly rekonstruovat Toufarovy poslední dny před únosem i únos samotný.

O vyzdvižení Toufarových ostatků na ďáblickém hřbitově se hodně psalo a byl natočen i dokumentární film. V jednu chvíli jste však s pátráním chtěli už skončit. Co rozhodlo o tom, že jste to zkusili ještě jednou – a úspěšně?

Rozhodla zarputilost a rozhodnost tehdejšího pražského primátora Tomáše Hudečka, který ve chvíli rezignace navrhl další postup. A také plánek severní části ďáblického hřbitova z roku 1990, který nám poskytl Adolf Rázek z ÚDV a který, když se „promítl“ do současné situace hřbitova, posunul Toufarův hrob o několik metrů vpravo od první sondy. K tomu bych však připočetl ještě obětavost a srdnatost všech, kteří se na exhumaci podíleli – počínaje archeologem Janem Havrdou, přes soudního lékaře Jana Krajsu, antropology z Národního muzea, P. Tomáše Petrálka až po Toufarovu rodinu. Za zmínku stojí, že Josef Toufar nás doslova propojil a všichni, kdo jsme se na exhumaci a uložení ostatků v Číhošti podíleli, se od té doby přátelsky scházíme.

Někteří lidé vyjádřili protest proti vyzdvižení Toufarových ostatků. Co jim podle tebe vadilo?

To je na delší rozbor, ale spor se v zásadě vedl a vede o to, mají-li být z ďáblického hřbitova exhumováni jednotlivci, jak tomu bylo například v roce 1968 či teď s P. Toufarem, nebo

má-li být exhumován celý, což představuje až dvacet tisíc těl, navíc bez podrobné dokumentace, která byla na konci šedesátých let zničena (pouze v případě P. Toufara se skoro zázrakem dochovala). Navíc – v ďáblických šachtových hrobech nejsou zahrabáni jen oběti komunistického teroru, ale i zločinci, kolaboranti, nacisté a vrazi českého národa popravení po válce a také stovky bezejmenných mrtvých z pražských nemocnic.

Toufarova exhumace znovu přitáhla pozornost k těmto přehlíženým místům české historie a oživila diskusi, jak je „uchopit“ pro budoucnost, až členové pamětnických organizací odejdou na věčnost. Severní část ďáblického hřbitova by měla být prohlášena za Národní kulturní památku.

Nová kniha opět přináší bohatý fotografický materiál. Které z těch snímků považuješ za skutečně unikátní?

Kniha obsahuje na sedm stovek převážně neznámých dobových fotografií a dokumentů, snímky ze života P. Toufara, jeho farníků i vrahů. Za důležitý považuji cyklus nově nalezených fotek s detaily číhošťského křížku, které 8. ledna 1950 při návštěvě opata Tajovského v Číhošti vyfotografovali bratři Prokúpkové a lékař Richter a které byly objeveny také teprve nedávno.

Na diecézní úrovni byl před časem zahájen proces Toufarova blahorečení. Jednou z nutných podmínek je ale živá úcta mezi věřícími. Jak to dnes vypadá v kraji jeho působení, kam tak často zajíždíš?

Tohle je velice důležitý rozměr celého případu. Poprvé se veřejně hovoří o Číhošti a smrti P. Toufara v roce 1968 díky článkům novináře Jiřího Brabence. V té době se také po celé republice šíří „samizdatový“ obrázek s Toufarovou podobenkou a rýmovanou básní, v níž neznámý autor neváhá číhošťského kněze nazvat mučedníkem Kristovým a zařadit ho mezi české zemské patrony. Jde o projev přirozené úcty, kterou nemůže zaříditi ani naříditi žádný církevní úřad.

Úcta k oběti P. Toufara pak žije od šedesátých let mezi věřícími dál. Vzpomínám, že řada lidí na Vysočině mívala jeho podobenku i v dobách reálného socialismu neohroženě vystavenou doma. A úcta dnes už dávno překročila hranice Vysočiny. Píší mi lidé z Itálie, Polska, Slovenska, mladé manželské páry i lidé hledající; mnozí konají společně či individuální poutě k Toufarovu hrobu. Ten také za svého života lidi spojoval, ne rozděloval. A činí tak dodnes.

Jak se ti daří skloubit tvůj osobitý básnický talent s přepečlivou historickou a dokumentaristickou prací? Netrpíš někdy pocitem, že jedno žije na úkor toho druhého?

Někdy se sám sebe ptám, proč si P. Toufar vybral za životopisce zrovna mě, tak nevhodného jeho čistoty. Ale doprovází mě prakticky celý život a dnes vím, že je to moje osudové téma. A zda je v konfliktu básnická tvorba s prací dokumentaristy? U mě se spíš prostupuje a potkává, nevylučuje. Děje se tak ve způsobu zacházení s jazykem a ve stylu vyprávění, ve schopnosti koncentrace a sevřenosti, v práci s detailem, pointou. Snažím se pracovat s trochu jiným jazykem, než se běžně používá v životopisech světců a kněží.

Považuješ vydání nové knihy za definitivní uzavření Toufarova příběhu, nebo se už rýsuje na obzoru nějaké další plány? Vždyť se ti musel po tolika letech mravenčí práce zarýt do duše pěkně hluboko.

Zasekl se pevně. A o uzavření příběhu nemůže být řeč. Přestože mám rozpracovaná i jiná témata, chtěl bych se pokusit ještě o několik „kroků“. Jednak bych rád někdy v budoucnu vydal třetí knihu – Toufarovy dopisy, promluvy, meditace a kázání. Měl by také vzniknout projekt uchopení farního areálu v Číhošti, kam putuje stále víc poutníků. A pak – letos vzniká v České televizi v producentské skupině Patricka Divíše filmový dokument o P. Toufarovi, na kterém spolupracujeme s režisérem Romanem Vávrou. Dokončen snad bude na konci roku. A nevzdáváme se ani společné myšlenky na hraný film.

JAROSLAV ŠUBRT

MILOŠ DOLEŽAL (nar. 1970) je básník, spisovatel a dokumentarista. Pracuje v tvůrčí skupině *Drama a literatura ČRo Vltava*. V brněnském Atlantisu vydal pět básnických sbírek, naposledy *„Ezechiel v kopřivách“* (2014). Kromě toho i řadu dalších publikací, například *vzpomínky válečných veteránů a účastníků odboje*. Kniha *„Jako bychom dnes zemřít měli“*, věnovaná životu a tragické smrti P. Josefa Toufara, byla oceněna v anketě *Lidových novin jako Kniha roku 2012* a zvítězila i v literární anketě *KT Dobrá kniha 2012*. A nyní vychází také jako *patnáctidílná rozhlasová četba na CD* (režie Markéta Jahodová, čtou Jana Franková a David Matásek).